

16/10/1996

Το παρόν κείμενο γράφηκε από μένα μετά από ανταλλαγή απόψεων και στοιχείων με σ. Παρασκευά Αυγερινό.

Εκ των πραγμάτων εμπεριέχει και ορισμένες κρίσεις και εκτιμήσεις δικές μου.

Δόθηκε στα μέλη της Επ. του Ε.Γ. που ανέλαβαν να ετοιμάσουν την εισήγηση σ. Σκανδαλίδη και Λαλιώτη για παρατηρήσεις.

Από τα μέλη της Επιτροπής ο σ. Αυγερινός συμφωνεί με κείμενο το ίδιο και ο σ. Λαλιώτης που επιφυλάχθηκε για κάποιες διευκρινήσεις στην συζήτηση κάτι ανάλογο και σε ότι αφορά τον σ. Σκανδαλίδη.

Γιάννης Σουλαδάκης

Από Γιάννη Σουλαδάκη
Προς Πρόεδρο και Ε.Γ. της Κ.Ε. του ΠΑΣΟΚ

16/10/1996

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ 22/9/1996

Η εκλογική αναμέτρηση της 22/9/1996 αναμφίβολα κατέληξε σε μια σοβαρή εκλογική επιτυχία και του ΠΑΣΟΚ αλλά και του Κ. Σημίτη.

Όμως προέκυψαν ορισμένα νέα δεδομένα στον νέο εκλογικό χάρτη που χρήζουν της αναγκαίας μελέτης και τα αναγκαία πολιτικά συμπεράσματα έτσι ώστε να συνεκτιμηθούν στην όποια στρατηγική και τακτική του ΠΑΣΟΚ.

Δεν πρέπει να καλύψει η λάμψη της νίκης την αχλύ ενός αρκετά εκτεταμένου ρευστοποιούμενου εν δυνάμει φάσματος των πολιτικών δυνάμεων σε σχέση με την κοινωνική διαστρωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας.

Ανεξάρτητα από τις προσεγγίσεις κάθε κόμματος είτε από αυταρέσκεια, είτε από σκοπιμότητα, είτε από ανάγκες προπαγάνδας όλα τα κομματικά επιτελεία στην πραγματικότητα και στην αφετηρία αλλά και στον πυρήνα του πολιτικού τους σχεδιασμού γνωρίζουν τις πραγματικές μετατοπίσεις του εκλογικού σώματος και θα επιδειώξουν να καθορίσουν πιο πέρα την συμπεριφορά τους και με βάση τα όποια μηνύματα των εκλογών.

Επομένως η όποια φορμαλιστική προσέγγιση και ανάλυση του εκλογικού αποτελέσματος μπορεί να καταστεί επικίνδυνη αν τείνει μόνο να εξυπηρετήσει ανάγκες προπαγάνδας και αυτοεπιβεβαίωσης χωρίς όμως να οδηγούμαστε εν ονόματι της όποιας φετιχοποιημένης αυτοκριτικής διάθεσης σε υποτίμηση μιας εξ αντικειμένου νίκης.

Άρα ρεαλιστική προσέγγιση με τα όποια και αρνητικά και θετικά, σε τελική ανάλυση βρισκόμαστε στην αφετηρία μιας νέας τετραετίας. Σε όλο το φάσμα των πολιτικών δυνάμεων της χώρας μόνο το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να προβάλλει ως μοναδική φερέγγυα κυβερνητική λύση αλλά και ως κύριος κορμός σταθεροποίησης του πολιτικού συστήματος της χώρας άρα και ως πρωταγωνιστής της πολιτικής και κατ' επέκταση της κοινωνικής εξέλιξης.

Εκείνο που προβάλλει άμεσα είναι η ανάγκη της αποφυγής της αλαζονείας, της αποκλειστικότητας και του όποιου πολιτικού ναρκισσισμού σε συνδιασμό με την αποφυγή, όχι

όριμων κινήσεων, αντιλήψεων και επιλογών που μπορεί να οδηγήσουν στην πολιτικοκοινωνική ρευστοποίηση του κορμού των δυνάμεων που συσπειρώνονται στο ΠΑΣΟΚ εκλογικά και του δίνουν ακριβώς τα προηγούμενα χαρακτηριστικά. Μια τέτοια ρευστοποίηση μπορεί να ανατρέψει και τον τελευταίο άξονα πολιτικής σταθερότητας της χώρας με αρνητικά αποτελέσματα για την εξέλιξη της.

Η όποια πρωθύστερη πολιτική Ιταλοποίησης της χώρας κατά την εικόνα της προμπελουσκονικής περιόδου δεν είναι πρότυπο προς μίμηση ή μάλλον είναι προς αποφυγήν, όταν μάλιστα σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση οι βασικές πολιτικές στατηγικές όλο και περισσότερο εκφράζονται και εθνικά και Ευρωπαϊκά σε δύο βασικούς ιδεολογικοπολιτικούς κορμούς.

Στο ορατό μέλλον η κυρίαρχη πολιτική σχέση είναι εκ των πραγμάτων μεταξύ ΠΑΣΟΚ και κοινωνικών δυνάμεων της χώρας και ακριβώς αυτή η εικόνα του ουσιαστικά μοναδικού παίκτη, όσο ενδιαφέρουσα είναι, είναι και επικίνδυνη και ακριβώς εδώ δεν χρειάζεται, ούτε επιπολαιότητα, ούτε αλαζονεία, ούτε αυταρέσκεια, αλλά ευθύνη σοβαρότητα εγρήγορση και μονίμως σωστή ανάλυση των εσωτερικών διεθνών πολιτικοκοινωνικών δεδομένων και συσχετισμών.

Όσα αναφέρθηκαν υπό μορφή κατά κάποιο τρόπο προοιμίου δεν υποκαθιστούν τα πολιτικά συμπεράσματα, ούτε τις αναγκαίες προτάσεις που θα προκύψουν σε μια πρώτη προσέγγιση μετά την ανάλυση του εκλογικού αποτελέσματος.

Όμως είναι σαφές, ότι δεν μπορούν τα πάντα που αφορούν την πιο πέρα πορεία μας να αναλυθούν και αποφασισθούν μόνο στην παρούσα σύνοδο της Κ.Ε.

Πρέπει να υπάρξει πιο συστηματική και ολοκληρωμένη προσπάθεια, αλλά και εναρμόνιση της όποιας κυβερνητικής και πολιτικής δράσης μας στις όποιες αποφάσεις που δεν μπορεί να αποτελέσουν, όπως συνήθως γίνεται μόνο ένα κείμενο ιστορικού αρχείου που δεν παρακολουθείται από την όποια γενικότερη πολιτικοκυβερνητική μας δραστηριότητα.

Η περίοδος που διανύουμε είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και η προοπτική για το ΠΑΣΟΚ ευνοϊκή.

Μπορούμε να προσδοκούμε σε μακρά παρουσία του ΠΑΣΟΚ στην διακυβέρνηση της χώρας, φθάνει να συνειδητοποιήσουμε τις ευθύνες και τις δυνατότητες μας, φθάνει να συνειδητοποιήσουμε ότι κριτής μας είναι ο λαός και όχι οι όποιες πολιτικές δυνάμεις της λοιπής ευρύτερης

αριστεράς που εκ των πραγμάτων θα ασκούν μονίμως επιθετική πολιτική προς το ΠΑΣΟΚ μια και η όποια προσδοκία δικής τους διεύρυνσης περνά από την όποια αντίστοιχη συρρίκνωση του ΠΑΣΟΚ.

Το ΠΑΣΟΚ είναι δύναμη ευθύνης και προοπτικής για τη χώρα και το λαό και αυτό οφείλουν μονίμως τα στελέχη του να μη το αγνοούν.

Σε σχέση με την εκλογική συμπεριφορά μπορεί να καταγραφούν και τα εξής βασικά χαρακτηριστικά.

Κατά κανόνα οι απώλειες ΠΑΣΟΚ ήσαν μεγαλύτερες στα ανδρικά τμήματα απ' ότι στα γυναικεία στα δε μικτά οι απώλειες είναι ο μέσος όρος.

Στους περισσότερους Νομούς (κατά κανόνα από Θεσσαλία και άνω) η πτώση σε αγροτικές περιοχές μεγαλύτερη από ότι στα αντίστοιχα αστικά κέντρα.

Στις νότιες περιοχές στους περισσότερους νομούς η εικόνα είναι αντίστροφη, δηλαδή η πτώση στα αστικά κέντρα μεγαλύτερη από αγροτικές περιοχές.

Είναι προφανές ότι οφείλεται στο είδος του προϊόντος κατά περίπτωση (Λάδι-φρούτα-μπαμπάκια κλπ) αλλά και στον τρόπο που αντιμετωπίστηκαν τοπικά ορισμένες αγροτικές κινητοποιήσεις. Το ότι στο τελικό σύνολο εμφανίζονται αναλογικά μεγαλύτερες οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ στα αστικά κέντρα απ' ότι στις αγροτικές περιοχές οφείλεται στην μεγαλύτερη διαφορική πτώση σε περιοχές όπως π.χ. η Β' Πειραιά, Β' Αθήνας, που έτσι διαφοροποιούν επί το δυσμενέστερο τον μέσο όρο των αστικών περιοχών.

Στη Ν.Δ. συμβαίνει περίπου το αντίθετο (όχι κατά κανόνα), ότι δηλαδή οι απώλειες στα γυναικεία τμήματα είναι μεγαλύτερες εκείνων των ανδρικών, ότι οι απώλειες της είναι στα αστικά κέντρα ενώ στις αγροτικές περιοχές είχε και οριακή άνοδο.

Η άνοδος του Κ.Κ.Ε. κατά κύριο λόγο εντοπίζεται σε ορισμένες περιοχές ενώ στους περισσότερους νομούς είναι οριακή κινείται όμως τοπικά σχετικά ομοιόμορφα σε αγροτικές, αστικές, ημιαστικές περιοχές.

Η άνοδος του Συνασπισμού εμφανίζεται περισσότερο ομοιόμορφη πανελλαδικά.

Με βάση τα γενικά χαρακτηριστικά της ψήφου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι οι όποιες διαφοροποιήσεις εμπεριέχουν και πολιτικό και κοινωνικό μήνυμα και διαμαρτυρία και αντίθεση αλλά και προειδοποίηση.

Η διαφοροποίηση της ανδρικής ψήφου από την γυναικεία εκφράζει οικονομική και κοινωνική ανασφάλεια (ανεργία κλπ), το ίδιο και τα διαφοροποιημένα στατιστικά στοιχεία σε συγκεκριμένες περιοχές.

Η αρνητική προπαγάνδα της Ν.Δ. αλλά και η υποσχυσιολογία της είχε μικρή αλλά οριακή επιρροή στο εκλογικό αποτέλεσμα.

Η διαφοροποίηση προς ΣΥΝ και ΔΗΚΚΙ διευκολύνθηκε από την δική μας χαλαρότητα, τη μη έγκαιρη διαφοροποίηση και το περιρρέον πολλές φορές κλίμα από διάφορες πλευρές του ΠΑΣΟΚ, ότι περίπου το ίδιο είμαστε ή εν πάσει περιπτώση μαζί θα πορευτούμε.

Υπήρξαν βέβαια και τοπικές ιδιαιτερότητες, είτε της συμπεριφοράς υποψηφίων, είτε του τρόπου κατάρτισης συνδιασμών που όμως δεν επηρεάζουν τα τελικά πολιτικά συμπεράσματα.

Όμως υπήρξαν άλλα φαινόμενα που αν δεν αντιμετωπισθούν εγκαίρως μπορεί να οδηγήσουν σε κρίση θεσμούς (κόμμα, κοινοβούλιο, κράτος κλπ).

Υπήρξε σοβαρότατος επηρεασμός στο ποιοί τελικά εξελέγησαν Βουλευτές σε λίγες προς το παρόν περιπτώσεις από τη δυνατότητα που είχαν στο πρόσφατο ή και σχετικά κοντινό παρελθόν να επηρεάζουν τοπικά την πολιτική εκλογική συμπεριφορά με την χρήση, πολλές φορές και κατάχρηση είτε του κράτους, είτε του κόμματος.

Είναι σαφές ότι πρέπει να υπάρξουν πολιτικοί όροι και περιορισμοί διότι η τάση αποχαλίνωσης που μπορεί να προκύψει δεν θα αποβεί ούτε για το καλό του ΠΑΣΟΚ αλλά και της χώρας γενικότερα.

Εδώ πρέπει να τονισθεί ότι κατά τα φαινόμενα υπήρξε σοβαρή παραβίαση των περιορισμών για τις εκλογικές δαπάνες (των προσώπων όχι των κομμάτων) από πολλούς υποψηφίους όλων των κομμάτων πράγμα που πρέπει να οδηγήσει σε σοβαρές αν όχι θλιβερές σκέψεις τις ηγεσίες των πολιτικών δυνάμεων της χώρας για το πραγματικό υπόβαθρο αυτής της δυνατότητας.

Επικαιροποιείται πάλι το ερώτημα τι σημαίνει αξιοκρατία στην πολιτική, ποια η σχέση της πολιτικής και του πολιτικού με την κοινωνία κλπ.

Είναι θέμα θεμελειώδους σημασίας για την Δημοκρατική, κοινωνική, οικονομική, εξέλιξη της χώρας όταν μάλιστα υπάρχουν ενδείξεις καστοποίησης της πολιτικής και αποκοπής

από τις ζωντανές παραγωγικές δυνάμεις και κυρίως αποκοπής από το επιστημονικό, κοινωνικό, παραγωγικό γίγνεσθαι.

Θέματα πολιτικής αυτονομίας, διαφάνειας, ήθους και ύψους, γνώσης και ικανότητας πρέπει συνεχώς να μπαίνουν ως βασικά κριτήρια.

Οι βασικές τάσεις του εκλογικού σώματος που διαμορφώθηκαν στις εκλογές του Σεπτεμβρίου συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. Το τελικό ποσοστό συσπείρωσης που κατέγραψε το ΠΑΣΟΚ σε σχέση με τις εκλογές του 1993 έφθασε στο 84%. Ταυτόχρονα, το ΠΑΣΟΚ κέρδισε το 38,2% των νέων ψηφοφόρων, γεγονός που του προσέδωσε συνολικά στο σύνολο του εκλογικού σώματος σχεδόν 1,5%.

Η δυναμικότερη ηλικιακή κατηγορία για το ΠΑΣΟΚ είναι αυτή των 30-44 ετών, όπου και το ποσοστό του υπερέβη το 44%. Αντίθετα στις ηλικίες άνω των 60 ετών η επιρροή του ΠΑΣΟΚ έφθασε μόλις το 37%, ενώ η Ν.Δ. αναδείχθηκε πρώτο κόμμα με 42%. Η εξέλιξη αυτή επιβεβαίωσε τις τάσεις που διαφαίνονταν σε όλες τις έρευνες εκλογικής συμπεριφορά την τελευταία διετία, όπου οι μεγαλύτερης ηλικίας πολίτες και μάλιστα οι συνταξιούχοι είχαν αναπτύξει έντονα σημεία αποστασιοποίησης από το ΠΑΣΟΚ.

2. Οι διαρροές του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 κινήθηκαν κατά κύριο λόγο προς τα κόμματα της λοιπής Αριστεράς και το ΔΗΚΚΙ. Προς το τελευταίο το ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 έχασε τρεις ποσοστιαίες μονάδες (3,04%), προς το ΣΥΝ μία μονάδα (1,26%), ενώ προς το ΚΚΕ μισή περίπου μονάδα (0,42%). Αθροιστικά πρὸς τα τρία μικρά αυτά κόμματα οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ έφθασαν το 4,72%.

3. Οι απώλειες του ΠΑΣΟΚ προς τη Ν.Δ. κατεγράφησαν στη μιάμιση περίπου μονάδα (1,4%). Ωστόσο οι απώλειες αυτές εξισορροπήθηκαν, αφού 1,37% της Ν.Δ. μεταστράφηκε προς το ΠΑΣΟΚ.

Ωστόσο, η εξισορρόπηση αυτή υποκρύβει έντονη κοινωνική διαφοροποίηση. Η συρρίκνωση της Ν.Δ. σε σύγκριση με το ποσοστό του 1993 προέρχεται, κυρίως, από τα ανώτερα και τα μεσαία στρώματα και όχι από τα λαϊκά της ερείσματα. Όπως φάνηκε από τα εκλογικά από τα εκλογικά αποτελέσματα, οι διαρροές της Ν.Δ. προς το ΠΑΣΟΚ εντοπίσθηκαν σε αμιγώς αστικές περιοχές (κολωνάκι, Ψυχικό, Φιλοθέη κλπ) και στις

ανώτερες κοινωνικά και εισοδηματικά κατηγορίες πολιτών. Αντίθετα, η Ν.Δ. δεν συρρικνώθηκε στα χαμηλότερα κοινωνικο-οικονομικά της ερείσματα (με εξαίρεση μικρών διαρροών προς το ΔΗΚΚΙ).

Το ΠΑΣΟΚ αντίστροφα ενισχύθηκε σημαντικά στις αμιγώς αστικές περιοχές και στις ανώτερες κοινωνικο-οικονομικές κατηγορίες, εμφάνισε μικρή πτώση στα μικραστικά στρώματα, αλλά συρρικνώθηκε επικίνδυνα στις εργατικές-λαϊκές περιοχές και στα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα.

Είναι ενδεικτικό, ότι στις εργατικές-λαϊκές περιοχές το ποσοστό του ΠΑΣΟΚ σε σχέση με το 1993 εμφανίζει πολύ μεγάλη πτώση (Περιστερί 41,1% έναντι 51,8% το 1993, Αιγάλεω 41,8% έναντι 52,7%, Νίκαια 40,7% έναντι 52,7%, Κερασίни 42,6% έναντι 53,9%), ενώ τα ποσοστά του σε πολλές περιπτώσεις είναι τα χαμηλότερα της εκλογικής ιστορίας του μετά το 1977.

Το γεγονός της ενίσχυσης σε ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα με ταυτόχρονη μείωση στα εργατικά-λαϊκά στρώματα αποτελεί για το ΠΑΣΟΚ μια νέα κατάσταση. Η τάση αυτή παρατηρείται για πρώτη φορά. Το 1989, π.χ., χρονιά που επίσης σημαδεύθηκε από εκλογικές μετατοπίσεις στις τρεις εκλογικές αναμετρήσεις, το ΠΑΣΟΚ κατάφερε να συγκρατήσει τον κύριο και βασικό του όγκο στα εργατικά-λαϊκά στρώματα (με οριακές μετατοπίσεις υπέρ του ενιαίου ΣΥΝ τον Ιούνιο του '89), ενώ βρέθηκε σχεδόν απομονωμένο στα ανώτερα στρώματα. Η σημερινή εξέλιξη προοιωνίζεται για το ΠΑΣΟΚ ιδιαίτερα κρίσιμη. Εάν οι τάσεις αυτές συνεχισθούν το ΠΑΣΟΚ θα βρεθεί μεταλλαγμένο σε σχέση με την ιστορική του φυσιογνωμία και θα αναγκασθεί να πολιτευτεί σε μια διαρκή κρίση πολιτικής εκπροσώπησης. Εάν ανακόπει και καταφέρει να επανεντάξει τα λαϊκά ερείσματα στον κοινωνικό του κορμό χωρίς να απωλέσει τα αστικά στρώματα που κέρδισε, τότε σαφώς θα οικοδομήσει μια νέα μακροχρόνια ιδεολογική και πολιτική ηγεμονία στην πολιτική σκηνή.

4. Η Ν.Δ. εμφάνισε σχετικά υψηλό βαθμό συνοχής (89,9%) σε σχέση με το 1993. Κατάφερε να διεμβολίσει σε κάποιο βαθμό την επιρροή της ΠΟΛ.ΑΝ. από την οποίαν απέσπασε μία μονάδα (1,08%), ενώ κέρδισε σχεδόν μιάμιση μονάδα (1,4%) από τους νέους ψηφοφόρους. Αντίστροφα, η Ν.Δ., εκτός από τις διαρροές προς το ΠΑΣΟΚ, σημείωσε μικρές διαρροές τόσο προς τον ΣΥΝ (0,55%) όσο και προς το ΔΗΚΚΙ (0,43%), καθώς και οριακές προς την ΠΟΛ.ΑΝ.

Για το κόμμα της Ν.Δ. το στρατηγικό πρόβλημα εξακολουθεί να παραμένει η απώθηση της στο δεξιό μέρος του πολιτικού φάσματος και η αποξένωση από αξιοσημείωτα τμήματα του κεντρώου ή κεντροδεξιού χώρου, όπως έδειχναν οι προεκλογικές, αλλά και όλες οι έρευνες της τελευταίας τριετίας.

5. Η εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αντοχή που επέδειξε στα αγροτικά στρώματα. Παρά τις τάσεις που καταγράφηκαν αρχικά από τις δημοσκοπήσεις και οι οποίες έφεραν την "αγροτική δυσарέσκεια" να λαμβάνει και εκλογική έκφραση (κυρίως προς το ΔΗΚΚΙ, αλλά και στη Ν.Δ.), το ΠΑΣΟΚ έστω και την τελευταία στιγμή κατάφερε να αντιστρέψει την τάση αυτή και να αναδειχθεί για άλλη μία φορά πρώτο κόμμα στην ύπαιθρο.

Η διατήρηση του ΠΑΣΟΚ στην ύπαιθρο είχε σαν αποτέλεσμα να διευρυνθεί η "ψαλίδα επιρροής" του κόμματος μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Ενώ στις πρώτες υπήρξε σαφής μείωση των ποσοστών του ΠΑΣΟΚ (αλλά και της Ν.Δ.) στις δεύτερες επετεύχθη συγκράτηση.

6. Το παραπάνω γεγονός επηρέασε τον χαρακτήρα της ψήφου που κατευθύνθηκε στο ΔΗΚΚΙ, αλλά και στο ΣΥΝ.

Το μέν ΔΗΚΚΙ αποτέλεσε εκλογικά έναν από του κύριους πόλους υποδοχής της δυσарέσκειας κοινωνικών στρωμάτων των αστικών κέντρων και κυρίως των εργατικών/λαϊκών περιοχών.

Η επιρροή του ΔΗΚΚΙ στα αστικά κέντρα ακολούθησε "κατά πόδας" την εκλογική κοινωνική γεωγραφία του ΠΑΣΟΚ της μεταπολίτευσης και κατέγραψε τα υψηλότερα ποσοστά του στις αμιγώς εργατικές-λαϊκές περιοχές των Πολεοδομικών Συγκροτημάτων Αθήνας και Θεσσαλονίκης (Αναφέρονται ενδεικτικά: Πέραμα 7,8%, Περιστέρι 7,35%, Ταύρος 6,78%, Άνω Λιόσα 9,08%, Καματερό 8,21%, Κερατσίνι 6,67%, Καλαμαριά 5,97%, Αγ. Ιωάννης Ρέντης 6,74%). Επίσης, κατόρθωσε να εμφανίσει μεγάλα ποσοστά σε περιοχές με έντονα προβλήματα ανεργίας, όπως το Λαύριο στο υπόλοιπο Αττικής (6,56%), αλλά και νομοί όπως η Αχαΐα και η Εύβοια.

Αντίθετα, το ΔΗΚΚΙ τελικά δεν κατάφερε θεαματική διεύρυνση στις αγροτικές περιοχές, όπου εμφανίζεται με 3,5% των ψήφων.

Σημειώνεται, ότι στην αρχή της προεκλογικής περιόδου η πρόθεση ψήφου για το ΔΗΚΚΙ στις έρευνες καταγραφόταν περίπου στο 6%.

Το ποσοστό των ψηφοφόρων του ΔΗΚΚΙ που προέρχεται από το ΠΑΣΟΚ είναι 65,1%, ενώ 9.6% προέρχεται από την Ν.Δ. και 7,4% προέρχεται από την ΠΟΛ.ΑΝ. Το γεγονός αυτό δείχνει, ότι σε ένα βαθμό, το κόμμα αυτό κατάφερε να διεισδύσει-έστω οριακά-και σε λαϊκά στρώματα που ψήφιζαν παλαιότερα συντηρητικά κόμματα, εκμεταλλευόμενο και τη χαλάρωση των σχέσεων εκπροσώπησης μεταξύ κομμάτων και ψηφοφόρων.

Κατά συνέπεια, το "φαινόμενο ΔΗΚΚΙ" φαίνεται να χαρακτηρίζεται από μια αξιοσημείωτη εσωτερική κοινωνική συνοχή. Πρόκειται για κόμμα που απευθύνεται στους "φτωχούς", μια κοινωνική κατηγοριοποίηση που εμφανίζεται ως συνέχεια των "μη-προνομιούχων".

Επίσης, το ΔΗΚΚΙ είναι κόμμα με έντονα πολιτικά στοιχεία. Το γεγονός αυτό είχε εντοπισθεί και στις προεκλογικές έρευνες, όπου τα 2/3 των φερομένων ψηφοφόρων του ΔΗΚΚΙ εμφανίζονταν βέβαιοι για την επιλογή τους και δήλωναν ταύτιση ("πολύ κοντά") με αυτό.

Η περίπτωση του ΣΥΝ είναι διαφορετική. Το κόμμα αυτό για πρώτη φορά-και ως συνέχεια της "ανανεωτικής αριστεράς"-αποκτά μια αξιοσημείωτη κοινωνική βάση.

Εξακολουθεί ναορίζεται ως κόμμα των "αστικών κέντρων" αφού σε αυτά κατάφερε να σημειώσει ένα ποσοστό περίπου 7,5%, ενώ στα ημιαστικά κέντρα κατέγραψε 3,5% και στα αγροτικά 2,9%.

Ο ΣΥΝ, αντίθετα με το ΔΗΚΚΙ, εμφανίζεται με μία σαφή κοινωνική/πολιτική πολυσυλλεκτικότητα. Ενισχύθηκε σημαντικά στις αστικές περιοχές και στα ανώτερα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα (ενδεικτικά στο Κολωνάκι κατέγραψε 8,5%, στο Ψυχικό 9,3%, στη Φιλοθέη 9,1%), κερδίζοντας και δυσανεστημένα από τη Ν.Δ. συντηρητικά στρώματα. Ενισχύθηκε ωστόσο και στις εργατικές-λαϊκές περιοχές, σε μικρότερο συγκριτικά βαθμό, κερδίζοντας στρώματα που το 1993 ψήφισαν ΠΑΣΟΚ.

Η ψήφος στο ΣΥΝ είναι σε γενικές γραμμές ψήφος νεώτερων ηλικιακά ομάδων (στην κατηγορία 30-44 ετών έλαβε 7,2%), ανώτατου μορφωτικού επιπέδου (10% στην κατηγορία των αποφοίτων ανώτερης/ανώτατης εκπαίδευσης), κοινωνικά αποκαταστημένων, και με χαλαρούς δεσμούς με την πολιτική

και τα κόμματα. Αν η ψήφος στο ΔΗΚΚΙ είναι μια ψήφος "κοινωνική" η ψήφος στο ΣΥΝ είναι περισσότερο ψήφος "πολιτισμική".

Ωστόσο, και τα δύο κόμματα, για διαφορετικούς το καθένα λόγους, φαίνεται να εμφανίζουν μια σοβαρή συμπαγότητα, τουλάχιστον ιeros το παρόν.

Η κοινωνική ιδιοσυστασία του ΔΗΚΚΙ και του ΣΥΝ λειτουργούν μάλλον απαγορευτικά, τουλάχιστον σήμερα, στην επίκληση της "Κεντροαριστεράς". Το μεν ΔΗΚΚΙ ορίζεται σε ένα χώρο, όπου επιβιώνουν έντονα "ταξικά πολιτικά χαρακτηριστικά". Κατά συνέπεια, η απορρόφηση της διάσπασης αυτής-που σημειωτέον είναι η πρώτη στην ιστορία του ΠΑΣΟΚ που κατάφερε να καταγραφεί εκλογικά και μάλιστα με ισχυρά ποσοστά-περνά μέσα από την επανασύνδεση του ΠΑΣΟΚ με τα λαϊκά κοινωνικά του ερείσματα.

Ο δε ΣΥΝ ορίζεται σε έναν κοινωνικό χώρο, όπου πολιτικές έννοιες όπως είναι η "Κεντροαριστερά" έχουν δευτερεύουσα σημασία. Η απορρόφηση των διαρροών προς την πλευρά του ΣΥΝ θα γίνει κατορθωτή μέσω μιας σοβαρής και σχεδιασμένης πολιτικής σε ζητήματα θεσμικής οργάνωσης της κοινωνίας.

7. Θα έπρεπε, επίσης, να μη λησμονηθεί και η γεωγραφική διάσταση της ψήφου. Αυτό που προέκυψε από τις εκλογές της 22ας Σεπτεμβρίου είναι, για πρώτη φορά στη μεταπολίτευση, μια έντονη διαφοροποίηση της Βόρειας Ελλάδας (Μακεδονία και Θράκη) σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα. Με την εξαίρεση της Ημαθίας και την ιδιομορφία της Ροδόπης, οι περιοχές αυτές έδειξαν μια σταθεροποίηση της υπεροχής της Νέας Δημοκρατίας και μια σοβαρή πτώση του ΠΑΣΟΚ, με όρους και ρυθμούς διαφορετικούς απ' ότι στην υπόλοιπη Ελλάδα. Είναι προς διερεύνηση οι αιτίες για αυτήν την "προιούσα" διαφοροποίηση της εκλογικής συμπεριφοράς των βορειο-ελλαδιτών.

8. Ένα κρίσιμο στοιχείο που επιβεβαιώθηκε από τις εκλογές της 22ας Σεπτεμβρίου είναι η χαλαρή, πλέον, σχέση μεταξύ ψηφοφόρων και κομμάτων. Οι "σκληροί πυρήνες" των κομματικών χώρων έχουν μειωθεί, με αποτέλεσμα οι όμορες πολιτικές/εκλογικές μετατοπίσεις να βρίσκονται στην ημερήσια διάταξη και να εγκυμονούν εκπλήξεις για την έκβαση μιας εκλογικής μάχης. Όπως φάνηκε από τα στοιχεία του Exit-Poll,

το 14,3% των εκλογέων αποφάσισε την τελευταία στιγμή για το κόμμα που θα ψηφίσει.

Ειδικά για το ΠΑΣΟΚ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι 12,1 των ψηφοφόρων του αποφάσισε να το ψηφίσει την τελευταία στιγμή, ενώ 6,9% των ψηφοφόρων του λίγες ημέρες πριν (σύνολο 19%).

Αυτό σημαίνει ότι από το 41,5% που πήρε το κόμμα στις εκλογές οι 7,88 ποσοστιαίες μονάδες άφησαν τις αμφιταλαντεύσεις τους τις τελευταίες ημέρες.

Ο "σκληρός" και αποφασισμένος από καιρό να ψηφίσει το ΠΑΣΟΚ πυρήνας ανέρχεται στο 73,5% των ψηφοφόρων του (δηλαδή 30,5%). Υπάρχει επιπλέον και ένα ποσοστό 6,8% των ψηφοφόρων του που αποφάσισε να το ψηφίσει αρκετές εβδομάδες πριν τις εκλογές.

Τα στοιχεία αυτά δείχνουν δύο βασικά συμπεράσματα. Το πρώτο, ότι η εκλογική αναμέτρηση δεν ήταν "περίπατος" και εγκυμονούσε επικίνδυνες εκπλήξεις. Και αυτό είναι κάτι που εφεξής πρέπει να συνεκτιμάται. Το κοινωνικό έδαφος είναι πολύ πιο ρευστό απ' ό,τι στο παρελθόν σε ότι αφορά τη σχέση του με την πολιτική. Το δεύτερο, ότι η δυναμική είσοδος του ΠΑΣΟΚ στην προεκλογική καμπάνια τις τελευταίες ημέρες αποδείχθηκε σωτήρια. Μια παρατεταμένη χαλαρότητα θα είχε ως αποτέλεσμα τη διόγκωση των διαρροών, κυρίως προς ΔΗΚΚΙ, κάτι για το οποίο ούτως ή άλλως υπήρχε και η κοινωνική προϋπόθεση.

Δεν πρέπει να διαφεύγει το γεγονός ότι η διασπορά σε μικρά κόμματα σε λευκό και άκυρο ήταν σχεδόν διπλάσια από το 1993 παρά το γεγονός ότι η μεν ΔΗΑΝΑ ενσωματώθηκε στην ΠΟΛ.ΑΝ. και τα μουςουλμανικά κόμματα της Θράκης δεν κατήρτησαν ανεξάρτητους συνδυασμούς.

Το πιο πάνω συνεκτιμώμενο και με το ότι είχαμε μια πραγματική αύξηση της αποχής σε απόλυτους αριθμούς κατά 200.000 περίπου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τουλάχιστον άλλοι 300.000 ψηφοφόροι διαφοροποίησαν την συμπεριφορά τους σε σχέση με το 1993.

Με βάση τα δεδομένα όπως αναλύθηκαν και σε συνδυασμό με την οργανωτική μας κατάσταση της εκλογικής καμπάνιας, της μαζικής εμφάνισης νεοπαράγοντων το ΠΑΣΟΚ οφείλει άμεσα να πάρει τις αναγκαίες πρωτοβουλίες και στο πολιτικό και στο ιδεολογικό και στο κοινωνικό και στο οργανωτικό επίπεδο.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αμέσως μετά τις εκλογές είχαμε μια μαζική πίεση όσων εκ των υποψηφίων δεν

εξελέγησαν για κατάληψη θέσεων στο κράτος καθ' όλες τις ενδείξεις για να το χρησιμοποιήσουν και αυτοί ως εφελτήριο αλλά και ως διαχρονικό εργαλείο της επόμενης τετραετίας για τις επόμενες εκλογές.

Το ΠΑΣΟΚ με πολιτική απόφαση πρέπει πέραν της ρητής στήριξης των όποιων συνταγματικών απαγορεύσεων να πάρει και αντίστοιχες πολιτικές κατ' αρχήν και αν χρειασθεί και καταστατικού χαρακτήρα αποφάσεις θεσμικών απαγορεύσεων ασυμβίβαστου και διαχωρισμού ρόλων.

Μια τέτοια απόφαση π.χ. μπορούσε να είναι ότι δεν μπορούν να θέσουν υποψηφιότητα για προκριματικές εκλογές εάν δεν έχουν παραιτηθεί τουλάχιστον δύο χρόνια από την θεωρητική λήξη τετραετίας από κρατικά αξιώματα, από γραμματείες Ν.Ε. ή Τ.Ε. από Β' βαθμό αυτοδιοίκησης από Α' βαθμό αυτοδιοίκησης (μεγάλοι Δήμοι) κλπ. και ούτε καν να μπαίνουν σε συζήτηση τέτοιες υποψηφιότητες.

Επίσης πρέπει να επανεξετασθεί ο τρόπος διεξαγωγής προκριματικών εκλογών ποιοι συμμετέχουν, πως προτείνονται οι υποψήφιοι, πώς οι ευχαίρειες της ηγεσίας του κινήματος για τις τελικές επιλογές κλπ.

Η εισηγητική ομάδα του Ε.Γ. για τις υποψηφιότητες κυριολεκτικά δεινοπάθησε ανάμεσα σε πολλούς εκ των προτεινομένων που ήσαν μονίμως εγκατεστημένοι στο 5^ο όροφο της Χαρ. Τρικούπη 50 και την κακοπιστία και καχυποψία που συνόδευε κάθε της προσπάθεια ή πρόταση.

Η εισηγητική ομάδα προσπάθησε να κρίνει τα πάντα κατά κρίσιν δικαίου και αγαθού ανδρός και εξ αγαθού συνειδότος.

Μπορεί να έκανε λάθη ποτέ όμως λάθη σκοπιμότητας παρ' όλο που σε ορισμένες περιπτώσεις είχε να αντιμετωπίσει σκοπιμότητες παρελκύσεις αλλά και κάποιες παραπλανήσεις από κάποιες Ν.Ε., ορισμένες των οποίων δεν έκαναν καν προκριματικές εκλογές.

Τα πολιτικά μηνύματα είναι σαφή και πρέπει άμεσα να αποτελέσουν στοιχεία αλλά και αφετηρία μιας ανανεωμένης πολιτικής στρατηγικής για το ΠΑΣΟΚ έτσι και τις διευρύνσεις του να παγιοποιήσει αλλά και τις απώλειες διαμαρτυρίας να επανεντάξει στον πολιτικοκοινωνικό του κορμό.

Μια τέτοια πολιτική στρατηγική μπορεί να στηριχθεί σε ένα σύγχρονο κοινωνικό συμβόλαιο με υπόβαθρο την ανάγκη της ανάπτυξης της χώρας, την αντιμετώπιση της ανεργίας, του εκσυγχρονισμού του κράτους και των θεσμών, της κοινωνικής προστασίας των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων σε ένα πλαίσιο εθνικής στρατηγικής που πέραν της προστασίας και

υπεράσπισης των εθνικών μας συμφερόντων θα ανοίξει ευρύτερους ορίζοντες εντάσσοντας στο πλαίσιο των εθνικών συμφερόντων και τα εθνικά οικονομικά συμφέροντα των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας.

Είναι αναγκαίος ένας νέος οικονομικός αναπτυξιακός κοινωνικός πατριωτισμός.

Είναι ανάγκη παράλληλα η ανάδειξη του πλαισίου δράσης και των προτεραιοτήτων της Ευρύτερης Ευρωπαϊκής Αριστεράς και γενικότερα των Σοσιαλιστικών Σοσιαλδημοκρατικών και Εργατικών κομμάτων της Ε.Ε. στην οποία εντάσσεται, συμμετέχει και συνδιαμορφώνει πολιτικές το ΠΑΣΟΚ σε συνδιασμό βέβαια με τις Ελληνικές κοινωνικές, εθνικές και οικονομικές ιδιαιτερότητες.

Ο κοινωνικός διάλογος και η ευρύτατη κοινωνική συναίνεση πρέπει να αποτελέσουν κυρίαρχο στοιχείο της συμπεριφοράς μας και τούτο διότι φαίνεται ότι οι πολιτικές δυνάμεις της αντιπολίτευσης παρά τις όποιες λεκτικές τους αναφορές περί υπευθυνότητας θα επιχειρήσουν συνολική επίθεση πολιτικής και κοινωνικής φθοράς του ΠΑΣΟΚ που είναι υποχρεωμένο να προχωρήσει σε όλες τις αναγκαίες τομές για να οδηγήσει ισότιμα τη χώρα μας στον 21^ο αιώνα.